

بررسی فقهی و حقوقی هرزه‌نگاری در فضای مجازی

تاریخ دریافت: ۸۸/۶/۱۸

تاریخ تأیید: ۸۸/۸/۱۳

* حسینعلی بای
** بابک پورقهرمانی

۹۷

حقوق اسلامی / سال ششم / شماره ۲۳ / زمستان ۱۳۸۸

چکیده

پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری یکی از مصادیق جرایم رایانه‌ای است که در مفهوم عام به معنای محتوایی است که عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شود. تولید، انتشار، توزیع و معامله محتویات مستهجن یا مبتذل، آشکارترین مصداق‌های پورنوگرافی‌اند. با توجه به شیوع رفتارهای پیش‌گفته در فضای مجازی و لزوم صیانت اجتماع در برابر این‌گونه ناهنجاری‌ها، قانون جرایم رایانه‌ای - پس از سال‌ها بحث و بررسی - در سال ۱۳۸۸ و در ۵۶ ماده به تصویب رسید که ماده ۱۴ آن به موضوع پورنوگرافی اختصاص دارد. با توجه به اهمیت این موضوع، نوشته حاضر به بررسی فقهی و حقوقی این جرم می‌پردازد.

واژگان کلیدی: هرزه‌نگاری، پورنوگرافی رایانه‌ای، جرم رایانه‌ای، محتویات مستهجن، محتویات مبتذل.

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی (bayramiani@yahoo.com).
** عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی مراغه (pourghahramani@iau-maragheh.ac.ir).

مقدمه

پورنوگرافی (pornography) یا هرزه‌نگاری یکی از جرایم مرتبط با محتواس^{*} که در تقسیم‌بندی حقوق موضوعه، در زمره جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی قرار دارد. پورنوگرافی در مفهوم عام به معنای تصاویر و محتوایاتی است که عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شود، این موارد در قالب نمایش، ارائه، تولید و تجارت محتویات مستهجن است. با پیدایش اینترنت، ضمن خارج شدن جرم پورنوگرافی از حالت کلاسیک،^{**} ابزار کارآمدی برای سوءاستفاده‌کنندگان جنسی پدید آمده است. این تکنولوژی مدرن ارتباطی موجب شده است حجم سوءاستفاده چند برابر شود و تعداد دریافت‌کنندگان تصویر و نیز حجم تصاویر مبادله‌شده به صورت غیرقابل تصویری افزایش یابد.

در کشورهایی چون آمریکا که برقراری روابط جنسی به امری عادی در محیط واقعی تبدیل شده و تا حدودی، محدودیت‌ها در نحوه روابط جنسی کاهش یافته، واژه «سکس» بیشترین واژه‌ای است که در اینترنت جست‌وجو می‌شود. طبق آماری که چندین سال قبل تهیه شده است، ۲۵ میلیون آمریکایی از مجموع افرادی که به اینترنت دسترسی دارند، در هر هفته میان یک تا ده ساعت برای مراجعه به سایت‌های غیرمجاز یا سایت‌های جنسی وقت صرف می‌کنند و شصت درصد از سایت‌های اینترنتی که مورد مراجعه قرار می‌گیرند، سایت‌های جنسی است (روزنامه همشهری، ۱۳۸۲، ش ۳۱۹۸). مارک لاسر یکی از رهایی‌یافتگان از چنگال اعتیاد به سکس و نیز موس - که مدیر اجرایی اتحادیه مسیحی بازپروری معتادان به سکس است - معتقد است در حال حاضر، اینترنت به دلیل داشتن سه ویژگی، مهم‌ترین منبع اشاعه هرزه‌نگاری است. این سه

* جرم‌های مرتبط با محتوا به‌طور عمده جرم‌ها یا کج‌روی‌های جنسی یا جرم‌های علیه عفت و اخلاق عمومی را به ذهن متبادر می‌سازند، ولی باید گفت از یک سو جرم‌های مرتبط با محتوا را نمی‌توان جرم‌های جنسی یا جرم‌های مرتبط با جنسیت دانست؛ زیرا در فضای مجازی، جرم جنسی تحقق نمی‌پذیرد، بلکه عنوان‌های مجرمانه، ارائه یا انتشار محتویات جرم جنسی یا عمل جنسی است که در این فضا تحقق می‌یابد (عالی‌پور، ۱۳۸۳، ص ۲۲۱).

** شکل کلاسیک پورنوگرافی به صورت تصویر و متن اعم از عکس، نقاشی، کتاب، مجله و مانند آن است.

مشخصه عبارت‌اند از: قابلیت دسترسی آسان کاربران به آن، استطاعت داشتن همگان در پرداخت بهای آن و ناشناس ماندن مصرف‌کنندگان آن (لاسر، ۱۳۸۳، ش ۹).

در میان هرزه‌نگاری‌های رایج هرزه‌نگاری کودکان در فضای مجازی از سه جنبه تهدیدی جدی برای کودکان محسوب می‌شود: اولین تهدید آن است که امکان دارد کودکان به هرزه‌نگاری‌های وقیحانه در اینترنت دسترسی پیدا کنند؛ دومین تهدید آن است که هرزه‌نگارها، هرزه‌نگاری کودکان را راه آسانی برای فروش محصولات خود یافته‌اند؛ همین امر موجب شده است سوءاستفاده جنسی از کودکان تا این حد رواج یابد؛ سومین و بزرگ‌ترین تهدید برای کودکان، آن است که بچه‌بازها و افراد خطرناک دیگر می‌توانند از راه اینترنت و با مکاتبه پست الکترونیک یا چت کردن قربانیان خود را جذب کنند و آنها را در دنیای واقعی به دام بیندازند (جینادی، ۱۳۸۲، ص ۴۱-۴۲).

در سال‌های اخیر، حجم بسیاری از پورنوگرافی به پورنوگرافی کودک اختصاص یافته است. محققان و قوانین کشورها نیز بیشترین توجه خود را به این نوع پورنوگرافی اختصاص داده‌اند؛ زیرا کودکان در میان دیگر بزه‌دیدگان، موقعیت ویژه‌ای دارند؛ زیرا درصد بزه‌دیده شدن آنها بسیار زیاد و امکان کشف جرم و تعقیب مجرمان به مراتب کمتر و صدمات جسمانی و روانی وارد بر کودکان بسیار بیشتر از بزرگسالان است که معمولاً موجب تغییر الگوی رفتاری کودک در سنین بعدی می‌شود یکی از دلایل فراوانی پورنوگرافی کودکان آن است که مجرم به راحتی می‌تواند به صورت ناشناس به مکالمه و چت بپردازد و کودک نیز فارغ از هر گونه دغدغه یا اندیشه از آینده شوم در انتظار خود، به راحتی در دام می‌افتد (Ulrech Sieber, 2000, P.20).

۱. مفهوم پورنوگرافی

در مورد پورنوگرافی نوشته‌های بسیاری وجود دارد، ولی در این نوشته‌ها پورنوگرافی تعریف نشده است و اگر هم تعریف شده باشد در مورد پورنوگرافی کودک است.

پورنوگرافی (pornography) از کلمات یونانی «porno» و «graphiy» گرفته شده است و در لغت به معنای هرزه‌نگاری و نوشتن موارد مستهجن است (پورنو: فاحشه؛ گرافی: نگاشتن). در فرهنگ جدید اکسفورد (Axford, 2000, P.981) پورنوگرافی به

این صورت تعریف شده است: مواد و موضوعاتی که شامل توصیف صریح یا نمایش ارگان‌های جنسی یا فعالیت آنها به منظور تحریک جنسی است؛ این امر، غیر از احساسات زیباشناختی یا عواطف است. در فرهنگ لغات پنهان (گزارش روزنامه لوموند از نخستین فرهنگ پورنوگرافی در فرانسه) آمده است: پورنوگرافی در سده‌های هیجدهم و نوزدهم میلادی، به پژوهش‌ها و نوشته‌هایی درباره فاحشه‌گری گفته می‌شد؛ اما به طور کلی، به هر نوع نمایش اعمال جنسی به روش فنی و هنری گفته می‌شود؛ نشان‌دادنی که همواره متوجه یک جمع مخاطب خواهد بود و در بسیاری موارد هدف از آن برانگیختن شور جنسی است (www.mandegar.info). در فرهنگ حقوقی بلک (Black's Law Dictionary) نیز آمده است: نمایش محتوای فعالیت جنسی یا رفتار شهوانی (همچون نوشته‌ها، عکس‌ها و فیلم‌ها) به قصد تحریک انگیزه‌های شهوانی (Bryan, 2004, P.1199).

در واقع، می‌توان گفت پورنوگرافی هر گونه نوشته، فیلم، تصویر و مطلب مربوط به امور جنسی است که هیچ گونه ارزش ادبی، هنری، سیاسی و علمی ندارد؛ به عبارت دیگر، هرزه‌نگاری به معنای مطالبی است که از لحاظ جنسی آشکارند و عمدتاً به قصد تحریک جنسی ارائه می‌شوند.*

قوانین ملی و بین‌المللی و حتی نوشته‌های حقوقی، بیشترین حمایت خود را متوجه پورنوگرافی کودکان کرده‌اند. در پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک،** درباره فروش، فحشا و پورنوگرافی کودک،*** مصوب ۵ می ۲۰۰۰ که مفتوح برای امضا،

* در امریکا مطالبی که دارای خصوصیات ذیل باشد، مستهجن تلقی می‌شود و اشاعه آن ممنوع است:

۱. به‌طور کلی خواهان یک علاقه شدید (وقیح، هولناک، بی‌شرمانه یا شهوانی) جنسی‌اند؛ ۲. ارتباط جنسی را به شیوه‌ای آشکار و آزاردهنده توصیف می‌کنند. به عبارت دیگر، از معیارهای جامعه کنونی فراتر می‌روند و توصیف‌هایی را از ارضا یا فعالیت‌های جنسی بیان می‌کنند؛ ۳. به‌طور کلی ارزش ادبی، هنری، سیاسی و علمی ندارند؛ بنابراین ممکن است چیزی پورنوگرافیک باشد، ولی هنوز مستهجن شناخته نشده باشد (کلاین، ۱۳۸۴، ش ۲۲، ص ۳۱).

** دولت جمهوری اسلامی ایران در مرداد ماه ۱۳۸۶ به این کنوانسیون ملحق شده است که به استناد ماده ۹ قانون مدنی، مفاد این کنوانسیون در حکم قانون است.

*** The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Children on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography.

الحاق و پذیرش بوده و از ۸ ژانویه ۲۰۰۲ هم قدرت اجرایی یافته است،* پورنوگرافی کودک به این صورت تعریف شده است: هر گونه نمایش، به هر طریق و وسیله، از کودک تحریک و تشویق شده به فعالیت‌های جنسی صریح، واقعی یا شبیه‌سازی شده یا هر گونه نمایش قسمت‌های جنسی کودک برای اهداف عمدتاً جنسی؛

گروه تخصصی اینترنتیل در جرایم علیه کودکان تعریف ذیل را ارائه داده است: پورنوگرافی کودک نتیجه استثمار جنسی یا سوءاستفاده از کودک است و آن را می‌توان هر ابزار ترسیم‌کننده یا تشریح‌کننده استثمار جنسی تعریف کرد؛ از جمله در موارد و مطالب نوشتاری یا شنیداری که بر ارگان‌ها یا رفتار جنسی کودک تمرکز دارند.

پورنوگرافی کودک را می‌توان به دو نوع تقسیم کرد:

۱. پورنوگرافی دیداری که تجسم و ترسیم دیداری کودک تحریک و تشویق شده

به فعالیت صریح جنسی، واقعی یا شبیه‌سازی شده، یا نمایش وقیحانه ارگان‌های جنسی

* تصویب پروتکل مذکور از آنجا آغاز شد که در سال ۱۹۹۳ نماینده دائم کوبا در سازمان ملل متحد، نظر مجمع عمومی را به وضعیت نامطلوب کودکانی که مورد سوء استفاده جنسی قرار گرفته بودند و به فحشاء کشیده می‌شدند، جلب کرد و بر ضرورت به کارگیری اقدامات مقتضی برای ممانعت از خرید و فروش کودکان تأکید کرد. بنا به پیشنهاد این دولت و براساس قطعنامه ۱۹۹۵/۷۸ کمیسیون حقوق بشر، یک گروه کاری تخصصی تشکیل شد که در این باره مطالعه کنند و سازوکارهای لازم برای محو این پدیده را ارائه دهند. حاصل کار این گروه، پیش‌نویس پروتکلی بود که در اجلاس ۴۸ مجمع عمومی، طی قطعنامه‌ای با عنوان «ضرورت اتخاذ اقدامات مؤثر بین‌المللی برای پیشگیری از فروش، فحشاء و پورنوگرافی کودکان» به تصویب رسید (مصفا، ۱۳۸۳، ۲۲). پروتکل مذکور که یک مقدمه و ۱۷ ماده دارد، کشورهای عضو را ملزم دانسته است که برای دستیابی بیشتر به اهداف پیمان‌نامه حقوق کودک و اجرای مفاد آن از جمله مواد ۱، ۱۱، ۲۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵ و ۳۶، اقدامات گسترده‌ای در حمایت از کودکان در مقابل خرید و فروش، روسپی‌گری و هرزه‌نگاری کودکان به‌عمل آورد و حفاظت از آنها را در این موارد تضمین کنند. همچنین با توجه به میثاق حقوق کودک، بهره‌برداری اقتصادی و هر نوع کار مخاطره‌آمیز که به آموزش و سلامتی جسمی و روانی کودکان زیان برساند و یا مانع رشد و توسعه آنها در جامعه شود، باید حقوق کودکان به رسمیت شناخته شود و تضمین گردد.

همچنین در مقدمه پروتکل بیان شده است که برای از میان بردن فروش کودکان، روسپی‌گری و هرزه‌نگاری کودکان و عوامل مؤثر آن باید به اتخاذ رویکردی جامع در مواردی مانند: عقب‌افتادگی، فقر، تبعیض اقتصادی، ساختار نابرابر اجتماعی و اقتصادی، خانواده‌های از هم‌پاشیده، کمبود آموزش، مهاجرت روستایی - شهری (حاشیه‌نشین)، تبعیض جنسی، رفتارهای جنسی غیرمسئولانه بزرگسالان، رفتارهای سنتی زیان‌آور، درگیری‌های مسلحانه و قاچاق کودکان پرداخت.

به قصد ارضای جنسی کاربر، شامل تولید، توزیع و یا استفاده از چنین موضوعات و موادی است.

۲. پورنوگرافی شنیداری که استفاده از هر واسطه حاوی صدای کودک، واقعی یا شبیه‌سازی‌شده، به قصد ارضای جنسی کاربر، شامل تولید، توزیع و یا استفاده از چنین مواد و موضوعاتی است.

پیش‌نویس نهایی کنوانسیون جرایم سایبر (cyber crime) شورای اروپا مقرر می‌دارد: پورنوگرافی کودک شامل موضوعات و مواد پورنوگرافی می‌شود که تصویر و تجسمی دیداری را از کودک تحریک و تشویق شده به رفتار صریح جنسی ارائه می‌کند (کار، ۱۳۸۲، ش ۸۷، ص ۶۱).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، تمام تعاریف بر ماهیت جنسی نمایش تأکید دارند؛ به عبارتی، تصاویر دیداری از کودکان واقعی تشویق‌شده به اعمال جنسی یا نمایش ارگان‌های جنسی آنها برای هدف‌های بدواً جنسی است.

نکته‌ای که در تعریف پورنوگرافی باید یادآور شد این است که مفهوم و مصادیق پورنوگرافی با توجه به سنت‌ها و عرف‌ها و فرهنگ‌ها ممکن است متفاوت باشد. برخی فرهنگ‌ها یا سنت‌ها ممکن است موردی را پورنوگرافی بدانند که در فرهنگ‌های دیگر کاملاً طبیعی باشد.

در هر حال، می‌توان گفت پورنوگرافی کودک شامل یک یا چند کودک تشویق و تحریک شده به رفتار جنسی به تنهایی یا با یک یا چند بزرگسال است؛ این اعمال ممکن است طیفی از عکس‌ها یا تصاویر جنسی یک یا تعدادی کودک باشد (همان، ش ۸۸، ص ۴۲).

آنچه در مورد پورنوگرافی غیرمجاز رایانه‌ای - اعم از پورنوگرافی بزرگسالان و پورنوگرافی کودکان - مورد بحث قرار می‌گیرد، عبارت است از: تولید، فروش و پخش ابزار سمعی و بصری، وسایل حاوی عکس‌های هرزه، نمایش دادن ابزار و وسایل و یا تشویق و فریب کودکان و جوانان به شرکت در این نمایش.

۲. تاریخچه پورنوگرافی

پورنوگرافی از سالیان دور - حتی سالیان نخست زندگی انسان - وجود داشته است و می‌توان شواهدی از آن را در طول تاریخ یافت، اما این جرم از اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم شیوع فراوان یافت. آنچه به صورت پورنوگرافی از برخی مآخذ قدیمی به دست آمده است، نشان می‌دهد این جرم در اوایل بیشتر ناظر به زنان بوده است. با فناوری صنعت چاپ و امکان نشر این گونه موضوعات مجرمانه، نقطه عطفی در پورنوگرافی پدید آمد (دزیانی، ۱۳۸۳، ص ۳).

سیر تحول مجرمانه پورنوگرافی، بیانگر تغییر الگوی آن از تصویر کاغذی و عکس‌های مجلات و نشریات خاص این گونه امور به تصاویر مستهجن متحرک، فیلم‌های ویدیویی مستهجن، اصوات مستهجن و مانند آن است. نشریات، کتاب‌ها، متون و تصاویر (فیلم و اسلاید) مستهجن به تدریج گسترش یافته و بیشتر نقاط جهان را فراگرفته است. در ایران با وارد شدن ویدیو در دهه شصت و گسترش استفاده از آن در دهه هفتاد، فیلم‌های مستهجن در انواع مختلف وارد کشور شد و تکثیر و استفاده از آن به صورت رایج ولی مخفیانه درآمد. به تدریج، امکان ذخیره تصویر مستهجن میسر شد و این امر مستلزم ذخیره‌سازی تصاویر ثابت و متحرک در رایانه بود. سپس در کنار دیسک، از لوح فشرده نیز برای ذخیره‌سازی تصاویر استفاده شد. با ذخیره فیلم روی لوح فشرده، این واسطه - که سهولت ذخیره‌سازی و انتقال بسیار بالایی دارد جای فیلم‌های ویدیویی را گرفت - همچنین گسترش اینترنت موجب انتقال تصاویر و فیلم‌ها به صورت آن‌لاین شد. امروزه صنعت مونتاژ تصویر - که قبلاً باید غیردیجیتال انجام می‌شد - با استفاده از نرم‌افزارهای مربوط، روی اینترنت تولید، تکثیر و عرضه می‌شود. ایجاد سایت‌های حاوی این گونه تصاویر و فیلم‌ها و افزایش چشمگیر آنها بر حجم معضلات افزوده است (همان، ص ۳).

در مورد شروع پورنوگرافی کودکان که نقطه تمرکز مرتکبان پورنوگرافی است، باید گفت با توجه به مختصات فضای مجازی، دهه نود شروع این پدیده مجرمانه است؛ اما سال دقیقی را نمی‌توان برای آن مشخص کرد.

قطعاً زمان کشف اولین جرم پورنوگرافی گزارش شده یا زمان توجه افکار عمومی و

متخصصان حقوق جزا به این امر می‌تواند زمان شروع پورنوگرافی کودک محسوب شود. در این باره دو نظر متفاوت وجود دارد: یکی مطرح شدن قضیه پر سر و صدای کامپیوتر سرو؛ به این پرونده به عنوان شروع توجه به پورنوگرافی کودک در فضای مجازی پرداخته نشد، بلکه اهمیت آن در طرح مسئولیت کیفری تهیه‌کنندگان اینترنت است؛ اما مشکل پورنوگرافی در آن مطرح بود؛ قضیه کلپ سرزمین عجایب، کلپ ارکید و دیگر پرونده‌های مهم است که در سال‌های ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ مطرح شد. به هر حال، اواخر دهه نود، زمان توجه به پورنوگرافی کودک است (همان، ص ۴).

۳. بررسی فقهی پورنوگرافی

۳-۱. تعزیر مرتکب محرمات

به اعتقاد مشهور فقیهان، هر شخصی که مرتکب فعل حرامی شود و یا واجبی را ترک نماید، مستحق مجازات تعزیری است (حلی، ۱۴۰۹، ج ۴، ص ۹۴۸ / حلی، ۱۴۱۳، ص ۵۴۸). با توجه به این مقدمه، چنانچه ثابت شود پورنوگرافی عملی حرام است - مطابق مبنای مشهور - جعل مجازات تعزیری برای مرتکب آن دارای وجهت و تأیید شرعی خواهد بود.

در مورد حرمت پورنوگرافی که عبارت است از هرزه‌نگاری و نمایش تصاویر ثابت و متحرک مستهجن و مبتذل، می‌توان به امور چندی از قبیل حرمت اشاعه فحشا، حرمت افشای سر و اعانه بر اثم استدلال کرد. افزون بر ادله‌ای که در ذیل مورد اشاره قرار می‌گیرد، ممکن است ادله دیگری نیز در حرمت پورنوگرافی یافت شود که به دلیل وافی به مقصود بودن ادله مزبور، به همین مقدار بسنده شده است:

اشاعه فحشا: در قرآن کریم در مورد افرادی که قصد اشاعه فحشا و منکرات را در میان مؤمنان دارند، آمده است:

«ان الذین یحبون ان تشیع الفاحشه فی الذین امنوا لهم عذاب الیم فی الدنیا والآخره ...؛ همانا برای کسانی که تمایل به اشاعه فحشا در میان مؤمنان دارند، عذاب دردناکی در دنیا و آخرت خواهد بود» (نور: ۱۹).

در روایتی از پیامبر اکرم ﷺ آمده است: «من أذاع فاحشه کان کمبتدیها ...؛ شخصی که

امر منکری را فاش می‌سازد، همانند شخصی است که آن را آغاز کرده باشد» (صدوق، ۱۳۶۸، ص ۲۴۷).

در روایت دیگری نیز آمده است: «و من سمع فاحشه فافشاها کان کمن أتاها...؛ شخصی که امر منکری را در مورد شخصی بشنود و آن را فاش سازد، همانند مرتکب آن عمل خواهد بود» (حرّ عاملی، ۱۳۶۸، ج ۱۲، ص ۲۹۶).

نمایش دادن تصاویر عریان و نیمه‌عریان و یا نمایش اعمال جنسی از مصادیق بارز آیه و روایات مذکور است و عملی حرام خواهد بود؛* بنابراین طبق مبنای مشهور فقها در باب تعزیرات - که متخذ از قاعده «التعزیر لکل فعل محرم» است - می‌توان برای مرتکب این عمل مجازات تعزیر قرار داد (حلی، ۱۴۱۳، ص ۹۴۸ / همان، ص ۵۴۸). همچنین مطابق آیه شریفه، برای اشاعه‌دهنده فحشا عذاب دنیوی وعده داده شده؛ اما نوع و کمیت این عذاب مشخص نشده است؛ بنابراین مجازات این عمل از سنخ تعزیر خواهد بود.

۲. اعانه بر اثم: انتشار تصاویر و فیلم‌های مبتذل و مستهجن، موجب گرفتار شدن دیگران در منجلاب گناه و فساد می‌شود و به این دلیل مصداق اعانه بر اثم است که به تصریح آیه شریفه: «و لاتعاونوا علی الاثم والعدوان» عملی حرام و منهی عنه است و مطابق مبنای مشهور، مرتکب آن مستحق تعزیر خواهد بود.

افزون بر آن، انتشار تصاویر افراد در مواردی موجب سوءاستفاده سودجویان از صاحبان تصاویر و استثمار جنسی آنها می‌شود؛ از این رو مقدمه عمل حرام است. حال اگر پذیرفته شود مقدمه حرام، حرام است، پورنوگرافی را نیز می‌توان عملی حرام و مستوجب تعزیر دانست.

مقدمه حرام گاه به صورتی است که انجام دادن آن با انجام دادن حرام ملازمه دارد و به تعبیر دیگر، مقدمه از اسباب تولیدیه و علت تامه فعل حرام است؛ به گونه‌ای که پس از ارتکاب مقدمه، حرام نیز در خارج محقق می‌شود. برخی از فقها انجام دادن این گونه مقدمات را حرام نفسی (خوئی، ۱۴۱۹، ص ۳۶۱) و برخی حرام غیری (خراسانی،

* با توجه به اینکه در قرآن نسبت به عمل اشاعه فحشا وعده عذاب داده شده است، طبق همه مبانی موجود درباره تعزیرات، تعزیر مرتکب جایز خواهد بود.

۱۴۱۵، ص ۱۶۰ / منتظری، ۱۳۷۰، ص ۱۸۹) دانسته‌اند؛ برخی نیز حرمت این قسم را تابع پذیرش وجوب مقدمه قرار داده‌اند (مکارم شیرازی، ۱۴۲۵، ص ۴۲۷ / سبحانی، [بی‌تا]، ج ۱، ص ۴۰۰).

با توجه به اینکه پورنوگرافی با استثمار جنسی و محرمانه‌ی چون نگاه کردن شهوانی دیگران به تصاویر مزبور ملازمه ندارد - هرچند در بیشتر موارد چنین است - نمی‌توان آن را مشمول این قسم دانست.

گاه مقدمه حرام از اسباب تولیدی محسوب نمی‌شود، بلکه مانند علت ناقصه حرام است. در چنین حالتی، اگر قصد مرتکب مقدمه حرام، وصول به حرام در خارج باشد و حرام نیز محقق گردد، ارتکاب مقدمه حرام خواهد بود؛ اما اگر حرام در خارج محقق نشود، ارتکاب مقدمه حرام، حرام نخواهد بود؛ مگر طبق مبنایی که تجری را حرام می‌داند (خوئی، ۱۴۱۹، ص ۳۶۱)؛ بنابراین اگر قصد مرتکب پورنوگرافی، به گناه افتادن دیگران از راه امور شهوانی باشد و این امور نیز محقق شود، مطابق برخی از مبانی اصولی، می‌توان پورنوگرافی را از باب مقدمه حرام، حرام دانست.

۳. افشای سر: برخی از مصادیق پورنوگرافی - که به نوعی مربوط به فیلم‌های خصوصی و خانوادگی و نیز روابط جنسی مشروع (روابط زناشویی) است - مشمول ادله حرمت افشای سر است؛ حتی نمایش تصاویر و فیلم‌های متضمن امور جنسی که مخفیانه گرفته شده است - هرچند این روابط حرام بوده باشد - مصداق افشای سر است که دارای حرمت شرعی است.

برخی از مصادیق پورنوگرافی مشمول عناوین حرام دیگری همچون ایذاء است؛ زیرا نمایش دادن تصاویر افراد بدون رضایت آنها موجب آزار و اذیت آنان شده، گاه موجب فرو پاشیدن خانواده آنها و از هستی ساقط شدن آنان می‌گردد. نمونه‌های فراوانی وجود دارد که افراد با اغراض مختلف تصاویر دیگران را از راه اینترنت در معرض دید قرار می‌دهند و موجب آشفتگی خاطر آنها می‌گردند.

مرتکب عمل پورنوگرافی را، در مواردی که عمل وی در حد گسترده و وسیع صورت گرفته باشد، به گونه‌ای که مشمول آیه «و یسعون فی الارض فساداً» باشد، می‌توان از باب افساد فی الارض به مجازات رساند.

همچنین با توجه به فتاوی گروهی از فقها (حلی، ۱۴۱۳، ج ۲، ص ۸ / همان، ج ۳،

ص ۴۹۵ / کرکی، ۱۴۰۸، ج ۲، ص ۲۸ / شهید ثانی، ۱۴۱۳، ج ۱۴، ص ۱۸۲ / اردبیلی، ۱۴۰۳، ج ۱۲، ص ۳۳۹) در حرمت «تشبیب»، به طریق اولی می‌توان حرمت برخی از مصادیق پورنوگرافی را به دست آورد؛ زیرا زمانی که تشبیب و یا به عبارت دیگر بیان محاسن و زیبایی‌های زنان مؤمن حرام باشد، به طریق اولی نمایش تصاویر آنها که موجب هدایت فاسقان به سوی صاحبان تصاویر و هتک حرمت آنان می‌شود، دارای حرمت و منع شرعی خواهد بود. با وجود این، به نظر می‌رسد دلیل اصلی حرمت تشبیب، یکی از ادله پیشین^{*} است؛ از این رو، مشکل می‌توان حرمت تشبیب را دلیل مستقلی در مقابله ادله پیش گفته در نظر گرفت.

نکته دیگر اینکه، ممکن است پورنوگرافی از هت دیگری نیز تحریم شود؛ مثل اینکه تصویر مونتاژ شده یک شخص را - که حاکی از عمل جنسی او با شخص دیگر باشد - و یا تصویر او را در کنار یک زن که نشان‌دهنده ارتباط نامشروع با او باشد، نشان دهد؛ در این موارد عمل چنین فردی به دلیل نسبت دادن عمل نامشروع به شخص، حرام است.

۲-۳. جواز جعل تعزیر برای اعمال مفسده‌آور

به اعتقاد بسیاری از فقیهان، مرتکب هر عملی که مفسده‌آور باشد، مستحق تعزیر خواهد بود، هرچند فعل مزبور حرام نبوده، مرتکب دارای شرایط عامه تکلیف (شرایط مسئولیت کیفری) نباشد (ر.ک به: فاضل مقداد، ۱۴۰۳، ص ۴۷۲ / شهید اول، [بی تا]، ج ۲، ص ۱۴۳ / شیخ بهایی، [بی تا]، ص ۴۲۹ / مکارم شیرازی، ۱۳۸۳، ص ۶۱ / صافی گلپایگانی، ۱۴۰۴، ص ۱۳۹). مطابق دیدگاه مزبور، می‌توان برای پورنوگرافی حتی بر فرض حرام نبودن آن - جعل مجازات نمود؛ زیرا این عمل به بنیان خانواده و اجتماع آسیب جدی وارد می‌نماید. قانونگذار جمهوری اسلامی، از اندیشه این دسته از فقها تبعیت نموده و برای مواردی که شرعاً گناه محسوب نمی‌شود مجازات وضع کرده است، هرچند ممکن است چنین مجازات‌هایی مجازات بازدارنده باشد نه تعزیری.

* علت حرمت تشبیب، اموری همانند حرمت ایذای مؤمن، اعانه بر اثم، اشاعه فحشا، هتک حرمت و مانند آن بیان شده است (ر.ک به: انصاری، ۱۳۷۴، ج ۶، ص ۶۴).

تحولات دنیای امروز، نیازهای عصر حاضر و مقتضیات زمان، ما را به سوی اندیشه‌ای که قانونگذار از آن پیروی کرده است، سوق می‌دهد. زندگی امروز، بدون جعل مجازات برای اعمالی که مخل نظام اجتماعی است - هرچند به خودی خود حرام نباشد - سامان نخواهد پذیرفت.

در پایان یادآور می‌شود ضرورت نمایش تصاویر در موارد خاصی مانند امور پزشکی و آموزشی نمی‌تواند حرمت پورنوگرافی را به صورت مطلق بردارد، بلکه در این گونه موارد، که برای توضیح بیماری‌های خاص و یا آموزش امور مهم و حیاتی، نمایش تصاویر برهنه و یا قسمت‌هایی از اعضای بدن و مانند آن ضرورت داشته باشد، نباید هویت صاحب تصویر مشخص گردد تا از ایزدای او و ایجاد مفسده جلوگیری شود.

۴. بررسی حقوقی

۴-۱. عنصر قانونی

در مورد عنصر قانونی این جرم، ابتدا اقدامات سازمان‌های بین‌المللی را بررسی می‌کنیم و پس از آن به بررسی قوانین داخلی می‌پردازیم.

در مورد پورنوگرافی در فضای مجازی، تا قبل از تصویب کنوانسیون جرایم سایبر (convention on cyber crime)، قانونی وجود نداشت؛ ولی با تصویب این کنوانسیون در سال ۲۰۰۱، ماده ۹ به جرایم مرتبط با هرزه‌نگاری کودکان (crimes related to child pornography) اختصاص یافت* (ر.ک به: بیگی، ۱۳۸۴، ص ۲۳۶). با این حال، در مورد پورنوگرافی بزرگسالان هنوز سندی بین‌المللی وجود ندارد.

ماده ۹ کنوانسیون مزبور مقرر می‌دارد:

۱. هریک از اعضا باید به گونه‌ای اقدام به وضع قوانین و مقررات نماید که در صورت لزوم، براساس حقوق داخلی خود، هر گونه اقدامات عمده و غیرحق زیر را جرم‌انگاری نماید:

* دولت جمهوری اسلامی ایران تاکنون به این کنوانسیون ملحق نشده است، هرچند در تدوین قانون جرایم رایانه‌ای، اقتباس‌هایی از آن داشته است.

الف) تولید (production) هرزه‌نگاری کودکان به قصد انتشار از راه سیستم رایانه‌ای؛
 ب) ارائه یا در دسترس قرار دادن (offering) هرزه‌نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای؛
 ج) پخش یا انتشار (distribution) هرزه‌نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای؛
 د) تهیه (procuring) هرزه‌نگاری کودکان از راه سیستم رایانه‌ای برای خود یا دیگری؛
 ه) در اختیار داشتن هرزه‌نگاری کودکان روی سیستم رایانه‌ای یا رسانه ذخیره‌ساز داده رایانه‌ای.

۲. برای تحقق اهداف مندرج در بند ۱، واژه «هرزه‌نگاری کودکان» شامل موضوعات مستهجنی می‌شود که به صورت تصویری و به طریق زیر نمایش داده می‌شود:
 الف) کودکی که به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است؛
 ب) شخصی که به عنوان یک کودک ظاهر می‌شود و به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است؛
 ج) تصاویر واقعی که نشان می‌دهد یک صغیر به طور آشکار در حال ارتکاب عمل جنسی است.

برای تحقق اهداف بند ۲، واژه کودک شامل تمام افراد زیر هجده سال است.
 براساس کنوانسیون جرایم سایبر، کشور عضو مورد نظر می‌تواند محدودیت سنی کمتری را مقرر دارد که البته نباید از شانزده سال کمتر باشد.
 همچنین هر عضو می‌تواند حق عدم اعمال تمام یا بخشی از بند (د) ۱ و (ب) ۲ و (ج) ۲ را برای خود محفوظ دارد.

پیش از تصویب کنوانسیون جرایم سایبر، کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل به طور کلی (و نه در فضای مجازی) در ماده ۳۴، پورنوگرافی کودک را به شرح ذیل مد نظر قرار داده و آن را ممنوع کرده است:
 هرگونه فعالیت جنسی غیرقانونی، استفاده استثماری از کودک در مطالب و نقاشی‌های پورنوگرافیک.

در کنوانسیون ۱۸۲ سازمان بین‌المللی کار - که در سال ۱۹۹۹ با عنوان بدترین اشکال کار کودک تصویب شد - موارد ذیل ممنوع شده است:
 استفاده، اغوا یا وادار کردن کودک برای فحشا، تولید پورنوگرافی یا نمایش‌های پورنوگرافیک.

همچنین اینترپل (سازمان پلیس جنایی بین‌المللی) که به‌منزله یک سازمان اجرایی

بین‌المللی سال‌هاست دربارهٔ مبارزه با جرم‌های رایانه‌ای فعالیت می‌کند، در فهرست جرایم خود، ذخیره‌سازی هرزه‌نگاری کودک را بیان کرده است.

در قوانین داخلی ایران، اصطلاحی به نام پورنوگرافی وجود ندارد؛ ولی قوانینی وجود دارد که با توجه به آنها می‌توان گفت پورنوگرافی در ایران جرم است (البته بدون اینکه به فضای مجازی محدود شده باشد). از جمله قوانین مزبور، قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند (مصوب ۱۳۷۲ و اصلاحیه ۱۳۸۶/۱۰/۱۹) و قانون مجازات اسلامی است که به جرم‌انگاری تهیه و توزیع تصویرها و فیلم‌های پورنو پرداخته‌اند.

ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند بیان می‌دارد:

«ماده ۳: عوامل تولید، توزیع، تکثیر و دارندگان آثار سمعی و بصری غیرمجاز، اعم از اینکه مجوز فعالیت از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی داشته و یا بدون مجوز باشند، با توجه به محتوای اثر، حسب مورد علاوه بر ابطال مجوز، به یکی از مجازات‌های مشروحه ذیل محکوم خواهند شد:

الف) عوامل اصلی تکثیر و توزیع عمده آثار سمعی و بصری مستهجن، در مرتبه اول به یک تا سه سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و یکصد میلیون ریال (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جریمه نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت هفت سال و در صورت تکرار، به دو تا پنج سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و دویست میلیون ریال (۲۰۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت ده سال محکوم می‌شوند. چنانچه عوامل فوق‌الذکر یا افراد ذیل از مصادیق مفسد فی‌الارض شناخته شوند، به مجازات آن محکوم می‌گردند:

۱. تولیدکنندگان آثار مستهجن با عنف و اکراه؛

۲. تولیدکنندگان آثار مستهجن برای سوءاستفاده جنسی از دیگران؛

۳. عوامل اصلی در تولید آثار مستهجن.

تبصره ۱. عوامل اصلی تولید آثار سمعی و بصری عبارت‌اند از: تهیه‌کننده (سرمایه‌گذار)، کارگردان، فیلمبردار و بازیگران نقش‌های اصلی.

تبصره ۲. تعداد نوار یا لوح فشرده و مانند آن، بیش از «ده نسخه» به عنوان «عمده» تلقی می‌گردد.

تبصره ۳. سایر عوامل تولید، تکثیر و توزیع موضوع بند (الف) — چنانچه از مصادیق افساد فی الارض نباشند — به مجازات شلاق از سی تا هفتاد و چهار ضربه و جزای نقدی از ده میلیون ریال (۱۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا پنجاه میلیون ریال (۵۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) و محرومیت اجتماعی از دو تا پنج سال محکوم می‌شوند.

تبصره ۴. تکثیر و توزیع‌کنندگان آثار سمعی و بصری کمتر از ده نسخه، حسب مورد به جریمه نقدی از یک میلیون ریال (۱.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا ده میلیون ریال (۱۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) و سی تا هفتاد و چهار ضربه شلاق محکوم خواهند شد.

تبصره ۵. آثار سمعی و بصری (مستهجن) به آثاری گفته می‌شود که محتوای آنها نمایش برهنگی زن و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.

تبصره ۶. چنانچه تولید، تکثیر، توزیع و یا داشتن آثار مستهجن از مصادیق افساد فی الارض نباشد، مجازات مفسد فی الارض ندارد.

ب) تهیه، توزیع و تکثیرکنندگان نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده شو و نمایش‌های مبتدل چنانچه از مصادیق افساد فی الارض نباشند، در مرتبه اول به سه ماه تا یک سال حبس و یا دو میلیون ریال (۲.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا ده میلیون ریال (۱۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و در مرتبه دوم به تحمل یک سال تا سه سال حبس و یا پنج میلیون ریال (۵.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا سی میلیون ریال (۳۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و در صورت تکرار، به سه تا ده سال حبس و یا ده میلیون ریال (۱۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا پنجاه میلیون ریال (۵۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و ضبط کلیه تجهیزات مربوطه، بنا به مراتب به عنوان تعزیر محکوم می‌شوند.

تبصره ۱. آثار سمعی و بصری (مبتدل) به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه بوده و مضمون مخالف شریعت و اخلاق اسلامی را تبلیغ و نتیجه‌گیری کند.

تبصره ۲. دارندگان نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده مستهجن و مبتدل موضوع این قانون، به جزای نقدی از پانصد هزار ریال (۵۰۰.۰۰۰ ریال) تا پنج میلیون ریال (۵.۰۰۰.۰۰۰ ریال) و نیز ضبط تجهیزات محکوم می‌شوند و نوارها، دیسک‌ها و لوح‌های فشرده مکشوفه امحاء می‌گردد.

تبصره ۳. استفاده از صغار برای نگهداری، نمایش، عرضه، فروش و تکثیر نوارها و لوح‌های فشرده غیرمجاز موضوع این قانون، موجب اِعمال حداکثر مجازات‌های مقرر برای عامل خواهد بود.

ج) عوامل تهیه، تکثیر و توزیع نوارها و لوح‌های فشرده سمعی و بصری - که برابر قانون باید دارای پروانه و مجوز عرضه و فروش باشند - در صورت نداشتن پروانه نمایش و مجوز عرضه و فروش، ولو آنکه فاقد صحنه‌های مستهجن و مبتذل باشد - به دو میلیون ریال (۲.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا ده میلیون ریال (۱۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و در صورت تکرار، به پنج میلیون ریال (۵.۰۰۰.۰۰۰ ریال) تا پنجاه میلیون ریال (۵۰.۰۰۰.۰۰۰ ریال) جزای نقدی و ضبط کلیه تجهیزات مربوط به عنوان تعزیر محکوم می‌شوند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، این ماده اطلاق دارد و شامل پورنوگرافی رایانه‌ای نیز می‌شود، چنان که شامل نرم‌افزارهای رایانه‌ای حاوی پورنوگرافی نیز می‌گردد.

همچنین ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی با توجه به اهمیت جرم‌انگاری پورنوگرافی بیان می‌کند:

اشخاص ذیل به حبس از سه ماه تا یک سال و جزای نقدی از یک میلیون و پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال و تا ۷۴ ضربه شلاق یا به یک یا دو مجازات مذکور محکوم خواهند شد:

۱. هرکس نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر، مطبوعات، اعلانات، علائم، فیلم، نوار سینما و یا به طور کلی هر چیز که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد یا بسازد یا برای تجارت و توزیع نگاه دارد؛

۲. هرکس اشیای مذکور را به منظور اهداف فوق شخصاً یا به وسیله دیگری وارد یا صادر کند و یا به نحوی از انحا متصدی یا واسطه تجارت و یا هر قسم معامله دیگر شود یا از کرایه‌دادن آنها تحصیل مال نماید؛

۳. هرکس اشیای فوق را به نحوی از انحام نشر نماید یا آنها را به معرض انظار عمومی بگذارد؛

۴. هرکس برای تشویق به معامله اشیای مذکور در فوق و یا ترویج آن اشیا به نحوی از انحا اعلان و یا فاعل یکی از اعمال ممنوعه فوق و یا محل به دست آوردن آن را معرفی نماید....

افزون بر ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی، از اطلاق ماده ۶۳۹ این قانون نیز در برخی موارد، منع از پورنوگرافی استفاده می‌شود:

ماده ۶۳۹ مقرر می‌دارد:

افراد زیر به حبس از یک تا ده سال محکوم می‌شوند:

الف) ...؛

ب) کسی که مردم را به فحشا تشویق نموده یا موجبات آن را فراهم نماید.

افزون بر موارد پیش گفته، پورنوگرافی ممکن است از مصادیق مواد ۲ و ۳ قانون

حمایت از کودکان و نوجوانان (مصوب ۱۳۸۱) نیز باشد. به استناد ماده ۲ این قانون:

هر نوع اذیت و آزار کودکان که موجب شود به آنان آسیب جسمی یا روانی و اخلاقی

وارد شده و سلامت جسم یا روان آنها را به مخاطره اندازد، ممنوع است.

بدیهی است تهیه تصاویر مستهجن از کودکان و انتشار آن در بسیاری از موارد

موجب ورود لطمات جبران‌ناپذیری به کودک می‌شود و از این رو، برخی از موارد

پورنوگرافی مشمول این ماده است.

مطابق ماده ۳ این قانون نیز:

هر گونه خرید و فروش، بهره‌کشی و به کارگیری کودکان برای ارتکاب اعمال خلاف،

مانند قاچاق، ممنوع و مرتکب حسب مورد افزون به جبران خسارت وارد شده، به شش

ماه تا یک سال زندان یا به جزای نقدی از ده میلیون ریال تا بیست میلیون ریال محکوم

خواهد شد.

و نیز طبق ماده ۴ این قانون:

هر گونه صدمه و اذیت و آزار و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن

عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آنان ممنوع و مرتکب

به سه ماه و یک روز تا شش ماه حبس و یا تا ده میلیون (۱۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای

نقدی محکوم می‌گردد.

استفاده از کودکان در تهیه تصاویر و فیلم و کلیپ‌های مبتذل، مصداق به کارگیری

کودک در عمل خلاف است و جرم تلقی می‌شود.

مواردی که مطرح شد، درباره هرزه‌نگاری یا پورنوگرافی در فضای فیزیکی بود. تا

قبل از تصویب قانون جرایم رایانه‌ای، قوانین مذکور می‌توانست پورنوگرافی رایانه‌ای را

تا حدی پوشش دهد، ولی خوشبختانه قانون جرایم رایانه‌ای در سال ۱۳۸۸ تصویب شد

و ماده ۱۴ این قانون تحت عنوان جرایم علیه عفت و اخلاق عمومی - بدون ذکر عنوان

پورنوگرافی - به پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری رایانه‌ای اختصاص یافت که به شرح ذیل است:

ماده ۱۴. هرکس به وسیله سامانه‌ها (سیستم‌ها)ی رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده، محتویات مستهجن را منتشر، توزیع یا معامله کند یا به قصد تجارت یا افساد، تولید یا ذخیره یا نگهداری کند، به حبس از نودویک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا چهل میلیون (۴۰.۰۰۰.۰۰۰) ریال یا هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

تبصره ۱. ارتکاب اعمال فوق در خصوص محتویات مبتذل موجب محکومیت به حداقل یکی از مجازات‌های فوق می‌شود.

محتویات و آثار مبتذل به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه و صور قبیحه باشد.
تبصره ۲. هرگاه محتویات مستهجن به کمتر از ده نفر ارسال شود، مرتکب به یک میلیون (۱.۰۰۰.۰۰۰) ریال تا پنج میلیون (۵.۰۰۰.۰۰۰) ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.

تبصره ۳. چنانچه مرتکب، اعمال مذکور در این ماده را حرفه خود قرار داده باشد یا به طور سازمان‌یافته مرتکب شود، چنانچه مفسد فی‌الارض شناخته نشود، به حداکثر هر دو مجازات مقرر در این ماده محکوم خواهد شد.

تبصره ۴. محتویات مستهجن به تصویر، صوت یا متن واقعی یا غیرواقعی یا متنی اطلاق می‌شود که بیانگر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است.

در حال حاضر، این ماده عنصر قانونی پورنوگرافی رایانه‌ای است و بررسی عنصر مادی و روانی بر مبنای این ماده خواهد بود. گفتنی است قانون جرایم رایانه‌ای، پورنوگرافی را به طور مطلق آورده است و تفاوتی از لحاظ مجازات میان پورنوگرافی بزرگسالان و کودکان قائل نشده است؛ این در حالی است که پیش‌نویس قانون در مواد ۱۵ و ۱۶، پورنوگرافی کودکان و بزرگسالان را از هم تفکیک کرده بود؛ همچنین قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند (مصوب ۱۳۷۲/۱۱/۲۴ و اصلاحیه ۱۳۸۶/۱۰/۱۹)، در تبصره ۳ ماده ۳ در مورد پورنوگرافی کودکان شدت عمل بیشتری به خرج داده است.

۴-۲. عنصر مادی

همان‌طور که گفته شد، عنصر مادی این جرم عمدتاً با توجه به ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای (مصوب ۸۸) بررسی می‌شود. که براساس این ماده رکن مادی جرم پورنوگرافی از اجزای زیر تشکیل می‌شود:

۴-۲-۱. رفتار مجرمانه

رفتار مجرمانه در این جرم طبق ماده ۱۴ از دو جزء تشکیل یافته است:

۱. انتشار، توزیع یا معامله محتویات مستهجن؛
 ۲. تولید یا ذخیره یا نگهداری محتویات مستهجن به قصد تجارت یا افساد.
- حال براساس اجزای فوق، هریک از رفتارهای مذکور به اختصار توضیح داده می‌شود:

۴-۲-۱-۱. تولید

تولیدکردن به معنی ساختن و ایجادکردن محتویات مستهجن از راه سیستم رایانه‌ای است؛ اعم از اینکه به شکل واقعی باشد یا غیرواقعی. واقعی مثل جایی که از آمیزش جنسی با وب‌کم (webcam) فیلم‌برداری شود و غیرواقعی مثل اینکه با نقاشی یا مونتاژکردن تصاویر واقعی در فضای مجازی، آمیزش جنسی دو نفر را نشان دهند. البته چنان که در بحث عنصر معنوی اشاره خواهد شد، هر نوع تولیدی مشمول این ماده نخواهد بود، بلکه قصد تولیدکننده باید تجارت یا افساد باشد.

تولیدکردن لوح فشرده و نرم‌افزارها با محتویات هرزه و مستهجن در ماده ۱۴ نیامده است؛ ولی در قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند و نیز ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی بیان شده است و پورنوگرافی بزرگسالان از این طریق نیز مجازات شدنی است.

۴-۲-۱-۲. انتشار

انتشار، یعنی پراکندن و گسترده‌شدن چیزی. آنچه در این ماده به عنوان عنصر مادی جرم مطرح است - و غالباً نیز جرم به این شکل صورت می‌گیرد - آن است که محتویات هرزه‌نگاری روی سایت به صورت آنلاین گذاشته شود. گاهی این عمل در

محیط واقعی و با لوح‌های فشرده و نرم‌افزارها انجام می‌شود که انتشار در اینجا غالباً به معنای توزیع است.

۴-۲-۱-۳. توزیع

توزیع یعنی پراکندن و با انتشار در برخی موارد، به یک معنی به کار می‌رود، ولی اصولاً کاربرد توزیع در مواردی است که عمل نشر یک عملیات هدفدار و مستمر برای توزیع‌کننده باشد؛* مثل اینکه شخص از راه اینترنت محتویات مستهجن و مبتذل را به افراد ارسال و یا پخش کند یا از راه پیامک به موبایل افراد بفرستد، ولی در انتشار، صرف ارائه و نمایش حتی یک بار در فضای مجازی کافی است.

۴-۲-۱-۴. مورد معامله قرارداد

به این معنی است که محتویات مستهجن و مبتذل در فضای مجازی مورد هر نوع معامله اعم از بیع، اجاره و مانند آن قرار بگیرد. نکته مهم این است که طبق ماده ۱۴، معامله باید در فضای مجازی انجام گیرد، وگرنه عرضه برای معامله، مشمول این قسمت از ماده نمی‌شود؛ همچنین ممکن است معامله در سطح ملی یا بین‌المللی و فراملی انجام گیرد که غالباً هم فراملی است. مجازات عرضه برای معامله، براساس ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی است و مجازات عرضه و مورد معامله قرارداد لوح‌های فشرده و نرم‌افزارهای مستهجن براساس قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند و قانون مجازات اسلامی خواهد بود.

۴-۲-۱-۵. ذخیره

در لغت به معنی انباشتن است که در اینجا به مفهوم ذخیره‌کردن محتویات مستهجن یا مبتذل با سیستم‌های رایانه‌ای است.

۴-۲-۱-۶. نگهداری

به معنی نگه‌داشتن محتویات مستهجن در فضای مجازی است؛ مثل نگه داشتن آنها در پست الکترونیک، به شرط اینکه به قصد تجارت یا افساد باشد.

* طبق تبصره ۱ ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند، آثار سمعی و بصری «مبتذل» به آثاری اطلاق می‌گردد که دارای صحنه‌ها و صور قبیحه باشد و مضمون مخالف شریعت و اخلاق اسلامی را تبلیغ و نتیجه‌گیری کند.

۴-۲-۲. موضوع جرم

موضوع جرم عبارت است از محتویات مستهجن و مبتذل که مضمون این محتویات در تبصره ۱ و ۴ ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای پیش‌بینی شده است. بر طبق این ماده، محتویات و آثار مبتذل به آثاری گفته می‌شود که دارای صحنه و صور قبیحه باشد.* محتویات مستهجن** نیز عبارت است از: برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، قانونگذار میان آثار مبتذل و مستهجن تفاوت گذاشته و برای محتویات مبتذل ضمانت‌اجرای خفیف‌تری قائل شده است. البته باید گفت مصادیق محتویات مستهجن با توجه به تبصره ۴ ماده ۱۴، روشن و صریح است؛ ولی محتویات مبتذل چندان واضح نیست و معلوم نیست منظور از آثار و صور قبیحه چیست؟ در جواب می‌توان گفت محتویات مبتذل از نظر قبیح بودن نسبت به محتویات مستهجن پایین‌تر است، هرچند محتویات مستهجن نیز به نوعی مبتذل تلقی می‌شوند؛ زیرا مضمون مستهجن نیز خود جزء آثار و صور قبیحه است.

به نظر می‌رسد محتویات مبتذل یک امر نسبی است؛ زیرا تصویری ممکن است در جامعه‌ای قبیح باشد و در جامعه‌ای دیگر نباشد.

طبق تبصره ۴ ماده ۱۴، محتویات مستهجن اعم از واقعی یا غیرواقعی است و صدا،*** تصویر و متن است؛ تصویرها نیز ممکن است به صورت عکس باشد و یا تصویر، همچنین طبق این تبصره، در تحقق جرم، تفاوتی نمی‌کند که محتویات

* در قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند، آثار سمعی و بصری مستهجن به‌گونه‌ای تعریف شده است که با قانون جرایم رایانه‌ای هماهنگ است.

** طبق تبصره ۵ ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند، آثار سمعی و بصری «مستهجن» به آثاری گفته می‌شود که محتوای آنها نمایش برهنگی زن و مرد و یا اندام تناسلی و یا نمایش آمیزش جنسی باشد.

*** پورنوگرافی شنیداری، استفاده از هر واسطه صوتی واقعی یا شبیه‌سازی شده به قصد انگیزش جنسی کاربر است؛ مثلاً صدای بسیار وسوسه‌انگیز و تحریک‌کننده یک زن شنیده می‌شود که تماس‌گیرنده به‌طور مستقیم و مفصل همه کارهایی را که می‌خواهد با او به‌طور جنسی انجام دهد، برمی‌شمارد. ممکن است صدای یک زن دیگر نیز اضافه شود که پیشنهاد می‌کند هر سه با هم عمل جنسی انجام دهند (ر.ک به: کلاین، ۱۳۸۴، ش ۲۴، ص ۵۳).

مستهجن و مبتذل مربوط به اطفال باشد یا بزرگسالان؛ همچنان که تفاوتی میان رضایت و عدم رضایت بزه‌دیدگان این جرم طبق این قانون وجود ندارد.

۳-۲-۴. وسیله ارتکاب جرم

جرم موضوع ماده ۱۴، یک جرم رایانه‌ای و سایبری است که از راه سیستم‌های رایانه‌ای یا مخابراتی یا حامل‌های داده ارتکاب می‌یابد؛ یعنی وسیله در این جرم خصوصیت ویژه و خاصی دارد و به همین دلیل نیز از جرایم خاص محسوب می‌شود. البته قانون جرایم رایانه‌ای فقط جرایم ارتكابی از راه رایانه را در بر نمی‌گیرد، بلکه جرایمی را که از راه سیستم‌های مخابراتی و حامل‌های داده اتفاق می‌افتد نیز شامل می‌شود؛ بنابراین اگر کسی با موبایل یا فاکس محتویات مستهجن را منتشر یا توزیع کند یا مورد معامله قرار دهد، مشمول این ماده است.

به نظر می‌رسد قانون جرایم رایانه‌ای بیشتر جرایمی را در بر می‌گیرد که در فضای مجازی اتفاق می‌افتد و جرایم رایانه‌ای قسمتی از آن محسوب می‌شود.

نکته‌ای که در اینجا باید مورد اشاره قرار گیرد، تعارض ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای (مصوب ۱۳۸۸) با ماده ۱۰ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند (مصوب ۱۳۷۲ و اصلاحیه ۱۳۸۶) است. بر طبق ماده ۱۰ قانون اخیرالذکر: «انتشار آثار مستهجن و مبتذل از راه ارتباطات الکترونیکی، سایتهای کامپیوتری یا وسیله و تکنیک مشابه دیگر از مصادیق تکثیر و انتشار محسوب و مرتکب حسب مورد به مجازات مقرر در این قانون محکوم می‌شود».

با توجه به موارد مذکور و در پاسخ به این سؤال که انتشار محتویات مستهجن در فضای مجازی مشمول قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند است یا قانون جرایم رایانه‌ای، باید گفت قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند زمانی تصویب شده بود که قانونی در مورد جرایم رایانه‌ای وجود نداشت، ولی در حال حاضر، با وجود قانون خاص که مؤخرالتصویب است، نمی‌توان به این قانون استناد کرده؛ مخصوصاً اینکه ماده ۵۶ قانون جرایم رایانه‌ای، قوانین و مقررات مغایر با این قانون را ملغی کرده است.

۴-۲-۴. نتیجه مجرمانه

با توجه به اینکه جرایم موضوع پورنوگرافی، مواردی نظیر انتشار، توزیع، معامله، تولید، ذخیره و نگهداری محتویات مبتذل و مستهجن است که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار می‌کند، وقوع نتیجه خاصی لازم نیست و صرف وقوع رفتارهای فوق برای تحقق جرم کفایت می‌کند؛ به عبارت دیگر، این جرم از جمله جرایم مطلق محسوب می‌شود.

۴-۳. عنصر روانی

جرایم موضوع ماده ۱۴ از جرایم عمدی محسوب می‌شوند و چون از جرایم مطلق‌اند، نیاز به سوءنیت خاص ندارند (به استثنای قسمت دوم ماده ۱۴) و صرف عمد مرتکب در ارتکاب رفتارهای مطرح‌شده کفایت می‌کند. به این ترتیب در تولید، ذخیره یا نگهداری محتویات مستهجن یا مبتذل سوءنیت خاص مرتکب باید احراز شود؛ یعنی این اعمال باید به قصد تجارت یا افساد باشد و در صورت احراز نشدن قصد، جرم محسوب نمی‌شود، ولی انتشار، توزیع و مورد معامله قراردادن محتویات مستهجن به چنین قصدی نیاز ندارد. اگر مرتکب سوءنیت نداشته باشد؛ مثلاً آنها را برای استفاده علمی به کار ببرد، مشمول ماده نخواهد شد، هرچند اتفاقاً در دسترس افراد دیگر قرار بگیرد. طبق تبصره ماده ۱۵ قانون جرایم رایانه‌ای، مفاد ماده ۱۴ شامل آن دسته از محتویاتی نخواهد شد که برای مقاصد علمی یا هر مصلحت عقلایی دیگر تهیه، تولید، نگهداری، ارائه، توزیع، انتشار یا معامله می‌شود.

۵. مجازات پورنوگرافی رایانه‌ای

یکی از خصوصیات جرایم رایانه‌ای در مقایسه با دیگر جرایم این است که در سطح گسترده و به صورت سریع واقع می‌شود و از این رو، باید مجازات‌های مناسبی پیش‌بینی شود که از وقوع این جرایم پیش‌گیری کند.

قانون جرایم رایانه‌ای در مورد مجازات محتویات مستهجن و مبتذل تفاوت قائل شده است. طبق ماده ۱۴ این قانون، مرتکبین انتشار، توزیع، معامله و نیز تولید، ذخیره و

نگهداری محتویات مستهجن به قصد تجارت و افساد به مجازات حبس از نودویک روز تا دو سال یا جزای نقدی از پنج میلیون ریال تا چهل میلیون ریال یا هر دو مجازات محکوم می‌شوند، ولی مرتکبین اعمال فوق در مورد محتویات مبتذل به حداقل یکی از مجازات‌های فوق محکوم می‌شوند.

این در حالی است که قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند نسبت به قانون جرایم رایانه‌ای شدت عمل بیشتری نشان داده است.

طبق ماده ۳ قانون مذکور: عوامل اصلی تکثیر و توزیع آثار سمعی و بصری مستهجن در مرتبه اول به یک تا سه سال حبس و ضبط تجهیزات مربوطه و یکصد میلیون ریال جریمه نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت هفت سال و در صورت تکرار به دو تا پنج سال حبس و ضبط تجهیزات مربوط و دویست میلیون ریال جزای نقدی و محرومیت اجتماعی به مدت ده سال محکوم می‌شوند و در هر حال چنانچه از مصادیق افساد فی الارض شناخته شوند، به مجازات آن محکوم می‌گردند.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، تناسبی میان مجازات جرایم دو قانون وجود ندارد و باید مجازات بیشتری در قانون جرایم رایانه‌ای، باتوجه به گستردگی آن تعیین می‌شد.

همچنین براساس ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای، ارسال محتویات مستهجن برای کمتر از ده نفر فقط یک میلیون ریال تا پنج میلیون ریال جزای نقدی مجازات دارد؛ این در حالی است که طبق تبصره ۴ ماده ۳ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند - که تاریخ تصویب آن مدت‌ها قبل از تصویب قانون جرایم رایانه‌ای است - مرتکبین تکثیر و توزیع کمتر از ده نسخه به جزای نقدی یک میلیون ریال تا ده میلیون ریال و ۳۰ تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم شده‌اند که تناسب نداشتن مجازات‌های این دو ماده آشکار است.

نکته مهم دیگر اینکه قانون جرایم رایانه‌ای در مورد پورنوگرافی کودکان سخنی به میان نیاورده است؛ یعنی تفاوتی میان بزه‌دیدی افراد قائل نشده است؛ این در حالی است که قوانین و مقررات بین‌المللی و همچنین قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیرمجاز می‌کنند در مورد بزه‌دیدی کودکان در

پورنوگرافی شدت عمل نشان داده‌اند که بهتر بود قانون جرایم رایانه‌ای چنین موضوعی را پیش‌بینی می‌کرد.

در پایان یادآور می‌شود براساس مواد ۲۶ و ۲۷* قانون در صورتی که مرتکب از اشخاص مندرج در بند الف ماده ۲۶ باشد یا جرم در سطح گسترده و یا سازمان‌یافته ارتکاب یابد، مجازات مرتکب تشدید می‌شود و در صورت تکرار جرم، دادگاه می‌تواند طبق ماده ۲۷، مجازات تکمیلی نیز در نظر بگیرد.

نتیجه

پورنوگرافی یا هرزه‌نگاری رایانه‌ای که هر گونه نوشته، فیلم، تصویر و مطلب مربوط به امور جنسی است، یکی از جرایم مرتبط با محتواست که در فضای مجازی واقع

* ماده ۲۶: در موارد زیر، حسب مورد، مرتکب به بیش از دو سوم حداکثر یک یا دو مجازات مقرر محکوم خواهد شد:

الف) هریک از کارمندان و کارکنان اداره‌ها و سازمان‌ها یا شوراها و یا شهرداری‌ها و مؤسسه‌ها و شرکت‌های دولتی و یا وابسته به دولت یا نهادهای انقلابی و بنیادها و مؤسسه‌هایی که زیر نظر ولی فقیه اداره می‌شوند و دیوان محاسبات و مؤسسه‌هایی که با کمک مستمر دولت اداره می‌شوند و یا دارندگان پایه قضایی و به‌طور کلی اعضا و کارکنان قوای سه‌گانه و همچنین نیروهای مسلح و مأموران به خدمت عمومی اعم از رسمی و غیررسمی، به مناسبت انجام وظیفه مرتکب جرم رایانه‌ای شده باشند؛

ب) متصدی یا متصرف قانونی شبکه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی که به مناسبت شغل خود مرتکب جرم رایانه‌ای شده باشد؛

ج) داده‌ها یا سامانه‌های رایانه‌ای یا مخابراتی که متعلق به دولت یا نهادها و مراکز ارائه‌دهنده خدمات عمومی باشد؛

د) جرم به صورت سازمان‌یافته ارتکاب یافته باشد؛

ه) جرم در سطح گسترده‌ای ارتکاب یافته باشد.

ماده ۲۷: در صورت تکرار جرم برای بیش از دو بار، دادگاه می‌تواند مرتکب را از خدمات الکترونیکی عمومی از قبیل اشتراک اینترنت، تلفن همراه، اخذ نام دامنه مرتبه بالای کشوری و بانکداری الکترونیکی محروم کند:

الف) چنانچه مجازات حبس آن جرم، نودویک روز تا دو سال حبس باشد، محرومیت از یک ماه تا یک سال؛

ب) چنانچه مجازات حبس آن جرم، دو تا پنج سال حبس باشد، محرومیت از یک تا سه سال؛

ج) چنانچه مجازات حبس آن جرم، بیش از پنج سال حبس باشد، محرومیت از سه تا پنج سال.

می‌شود. این جرم در محیط سنتی، هم در اسناد بین‌المللی و هم در قوانین داخلی بیان شده بود، ولی در مورد پورنوگرافی رایانه‌ای تنها سند بین‌المللی، کنوانسیون جرایم سایبر مصوب ۲۰۰۱ شورای اروپاست که ماده ۹ آن به پورنوگرافی رایانه‌ای پرداخته است. با وجود نپیوستن کشور جمهوری اسلامی ایران به این کنوانسیون، کشورمان با الهام از آن، قانون جرایم رایانه‌ای را در سال ۱۳۸۸ تصویب کرد و معضل خلأ قانونی را حل کرد. ماده ۱۴ این قانون به پورنوگرافی رایانه‌ای اختصاص یافت؛ این ماده ناسخ ماده ۱۰ قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌کنند است. ماده ۱۴، پورنوگرافی رایانه‌ای محض به شمار نمی‌آید، بلکه حتی پورنوگرافی از راه سیستم‌های مخابراتی را نیز در بر می‌گیرد که از این نظر با عنوان قانون مغایرت دارد.

همچنین قانون جرایم رایانه‌ای با وجود اینکه از اسناد بین‌المللی الهام گرفته است و باید به پورنوگرافی رایانه‌ای کودکان توجه خاص نشان دهد، بر خلاف این اسناد، هیچ توجهی به آنان نشان نداده است.

قانون جرایم رایانه‌ای قانون خاص است و جرایم ارتكابی در چنین محیطی در سطح گسترده صورت می‌گیرد، ولی در مقایسه با قوانین دیگر از جمله قانون نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌کنند، با ملایمت بیشتری با مرتکبین پورنوگرافی برخورد کرده است که به نظر نمی‌رسد بازدارندگی چشمگیری داشته باشد.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. آنجلیز، جینادی؛ جرایم سایبر؛ مترجم سعید حافظی و عبدالصمد خرم آبادی؛ تهران: شورای عالی توسعه قضایی، ۱۳۸۲.
۳. انصاری، شیخ مرتضی؛ المکاسب؛ ج ۶، چ ۲، قم: دهقانانی (اسماعیلیان)، ۱۳۷۴.
۴. بیگی، جمال؛ بزه‌دیدی اطفال در حقوق ایران؛ چ ۱، تهران: البرهان میزان، ۱۳۸۴.
۵. حرّ عاملی، محمدبن حسن؛ وسائل الشیعه؛ ج ۱۲، چ ۲، قم: رضی، ۱۳۶۸.
۶. حلّی [علامه]، حسن بن یوسف؛ قواعد الاحکام؛ چ ۱، قم: انتشارات جامعه مدرّسین، ۱۴۱۳ق.
۷. حلّی [محقق]، جعفر بن حسن؛ شرائع الاسلام؛ ج ۴، چ ۲، تهران: انتشارات استقلال، ۱۴۰۹ق.
۸. خراسانی، محمدکاظم؛ کفایة الاصول؛ چ ۳، قم: انتشارات جامعه مدرّسین، ۱۴۱۵ق.
۹. خوئی، سید ابوالقاسم؛ اجودالتقریرات (تقریرات درس آیت الله نائینی)؛ چ ۱، قم: مؤسسه صاحب الامر علیه السلام، ۱۴۱۹ق.
۱۰. دزیانی، محمدحسن؛ جزوه پورنوگرافی کودکان؛ تهران: شورای عالی انفورماتیک، ۱۳۸۳.
۱۱. روزنامه همشهری؛ شماره ۳۱۹۸، سال یازدهم، شنبه ۲۶ مهر ۱۳۸۲.
۱۲. سبحانی، جعفر؛ تهذیب الاصول (تقریرات درس امام خمینی)؛ ج ۱، چ ۱، قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۲.
۱۳. شهید اول (محمدبن جمال الدین عاملی)؛ القواعد والفوائد؛ ج ۲، قم: مکتبه المفید، [بی تا].

۱۴. شهید ثانی (زین الدین بن علی عاملی)؛ مسالک الافهام؛ ج ۱۴، چ ۱، قم: مؤسسه معارف اسلامی، ۱۴۱۳ق.
۱۵. شیخ بهایی، بهاء الدین عاملی؛ جامع عباسی؛ تهران: فراهانی، بی تا.
۱۶. صافی گلپایگانی، لطف الله؛ التعزیر (انواعه و ملحقاته)؛ قم: مؤسسه نشر اسلامی، ۱۴۰۴ق.
۱۷. صدوق [شیخ]، محمد بن علی؛ ثواب الاعمال؛ چ ۲، قم: رضی، ۱۳۶۸.
۱۸. عالی پور، حسن؛ «جرم های مرتبط با محتوا، محتوای سیاه فناوری اطلاعات»، مجموعه مقاله های همایش بررسی جنبه های حقوقی فناوری اطلاعات؛ تهران، ۱۳۸۳.
۱۹. فاضل مقداد، مقداد بن عبدالله؛ نضد القواعد الفقهية؛ قم: کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۳ق.
۲۰. فیاض، محمد اسحاق؛ المحاضرات (تقریرات درس آیت الله خوئی)؛ ج ۲، قم: انصاریان، ۱۴۱۷ق.
۲۱. کار، جان؛ «آثار مضر پورنوگرافی کودک»، مترجم محمد حسن دزیانی؛ خبرنامه انفورماتیک؛ ش ۸۸، تهران، ۱۳۸۲.
۲۲. ———؛ «پورنوگرافی کودک» (مقدمه و پیشینه قضایی)؛ مترجم محمد حسن دزیانی؛ خبرنامه انفورماتیک؛ ش ۸۷، تهران، ۱۳۸۲.
۲۳. کلاین، ویکتوری؛ «تأثیر هرزه نگاری اینترنتی بر بزرگسالان»، سیاحت غرب؛ ش ۲۲، قم، ۱۳۸۴.
۲۴. ———؛ «هرزه نگاری و آسیب پذیری کودکان»، سیاحت غرب؛ ش ۲۴، ۱۳۸۴.
۲۵. کنوانسیون جرایم محیط سایبر؛ تهران: مرکز مطبوعات و انتشارات قوه قضائیه، ۱۳۸۳.
۲۶. لاسر، مارک؛ «هرزه نگاری در اینترنت»؛ سیاحت غرب؛ ش ۹، قم، ۱۳۸۲.
۲۷. محقق اردبیلی، احمد بن محمد؛ مجمع الفائدة؛ ج ۱۲، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۴۰۳ق.
۲۸. محقق کرکی، علی بن حسین؛ جامع المقاصد؛ ج ۲، چ ۱، قم: مؤسسه آل البيت، ۱۴۰۸ق.

۲۹. مصفا، نسرين؛ کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران؛ چ ۱، تهران: انتشارات دانشگاه، ۱۳۸۳.
۳۰. مکارم شیرازی، ناصر؛ انوارالاصول؛ چ ۱، قم: مدرسه امام علی (ع)، ۱۴۲۵ق.
۳۱. ———؛ تعزیر و گستره آن؛ گردآوری: ابوالقاسم علیان‌نژادی؛ چ ۱، قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب (ع)، ۱۳۸۳.
۳۲. منتظری، حسینعلی؛ نه‌ایة‌الاصول (تقریرات درس آیت‌الله منتظری)؛ چ ۴، قم: انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۷۰.
33. A.S. Hornby; **Axford Advance Learner's Dictionary**; Sixth Edition, 2000.
34. Garner, Bryan A.; **Blacks Law Dictionary**; Eighth edition, west publisher, 2004.
35. Sieber, Ulrech; **Minimum Criminal Law Standards for Fighting (Child) Pornagraphy**; Verson 1,2 of 04,02, 2000.